

VMBO: Tevredenheid en aansluiting met vervolgonderwijs

Christoph Meng
Johan Coenen
Timo Huijgen
Ger Ramaekers
Jesper van Thor

ROA-R-2009/6

Colofon

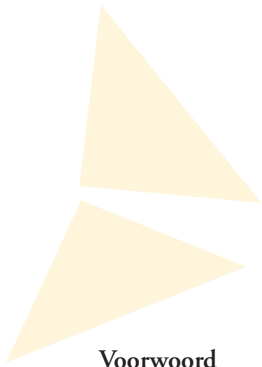
© Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). Niets uit deze uitgave mag op enige manier worden verveelvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van het ROA.

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
School of Business and Economics
Maastricht University

Vormgeving

ROA secretariaat, Maastricht
email: secretary-roa@maastrichtuniversity.nl
website: www.roa.nl

ISBN: 978-90-5321-480-0
september 2009

Inhoud

Voorwoord	v
1 Inleiding	1
2 Tevredenheid over het VMBO	3
2.1 Opleiding	3
2.2 Docenten en examens	8
2.3 Begeleiding en voorlichting	10
2.4 Voorbereiding op vervolgopleiding	12
3 Vervolgopleiding	15
3.1 Type vervolgopleiding	16
3.2 Succes in vervolgopleiding	21

Voorwoord

Jaarlijks ontvangen ongeveer 100.000 jongeren een VMBO-diploma. Daarmee kan het VMBO-diploma als een eerste belangrijke mijlpaal in het Nederlandse onderwijsstelsel gezien worden. Het VMBO dient dan ook een stevige basis te bieden aan jongeren in hun verdere onderwijsloopbaan. Het voorliggende rapport *VMBO: Tevredenheid en aansluiting met vervolgonderwijs*, dat in het kader van het 10-jarig jubileum van het VMBO aangeboden wordt, laat de gediplomeerden van het VMBO aan het woord komen.

Hoe tevreden zijn ze over het VMBO? Was de opleiding in hun ogen te smal of eerder te breed? Hoe streng waren de docenten bij de beoordeling van leerlingen en hoe pittig waren de examens? Hoe was de begeleiding tijdens de opleiding en wat vinden ze van de voorlichting over mogelijke vervolgonopleidingen? Welke opleiding gaan ze volgen na het behalen van het VMBO-diploma? Blijven ze trouw aan de opleidingsrichting die ze in het VMBO volgden? Hoe succesvol zijn de gediplomeerden van het VMBO in de vervolgonopleiding?

Het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) van de Universiteit Maastricht in samenwerking met DESAN Research Solutions te Amsterdam voert jaarlijks grootschalige onderzoeken uit onder recent gediplomeerde schoolverlaters van het VMBO (*de VO-Monitor*).¹ Het voorliggende rapport *VMBO: Tevredenheid en aansluiting met vervolgonderwijs* presenteert een compilatie van resultaten uit de VO-Monitor van de afgelopen 10 jaar. De nieuwste gegevens van de VO-Monitor stammen uit de meting in 2008 en hebben betrekking op de enquête onder de gediplomeerden van het schooljaar 2006/2007. De gediplomeerde schoolverlaters van het VMBO worden namelijk ongeveer anderhalf jaar na het behalen van het diploma bevraagd. In de meting van 2008 is in totaal aan meer dan 15.000 gediplomeerden van het VMBO gevraagd om de enquête in te vullen. Uiteindelijk hebben bijna 5.000 gediplomeerden de vragenlijst ingevuld (respons: 30%).

Naast de huidige rapportage is eerder dit jaar de *rapportage Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 2008* verschenen. Deze jaarlijkse rapportage biedt een uitgebrei-

1. De VO-Monitor maakt deel uit van het SchoolverlatersInformatieSysteem van het ROA. Dit informatiesysteem is gebaseerd op een viertal grootschalige enquêtes die volgens een geïntegreerd model worden uitgevoerd. Allereerst betreft het de VO-Monitor gericht op schoolverlaters van het AVO en het VMBO. Vervolgens de BVE-Monitor, een enquête onder schoolverlaters van het MBO-BOL en het MBO-BBL. Tot slot de HBO-Monitor en de WO-Monitor gericht op de afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs.

Voorwoord

dere compilatie van gegevens uit het SchoolverlatersInformatieSysteem en geeft de mogelijkheid om de gegevens van de gediplomeerde schoolverlaters van het VMBO te vergelijken met de gegevens van de gediplomeerde schoolverlaters/afgestudeerden van de andere opleidingstypen van het Nederlandse onderwijsstelsel.

1

Inleiding

Sinds 1998 hebben de vernieuwingen in het voortgezet onderwijs als algemeen doel de aansluiting op het vervolgonderwijs te verbeteren. In dat kader zijn, met ingang van het schooljaar 1999/2000, scholen met VBO en MAVO in het eerste leerjaar gestart met de invoering van het VMBO. In 2009 is het daarom alweer 10 jaar geleden dat het VMBO als nieuwe schoolsoort gestart is. In die 10 jaar heeft het VMBO zich ontwikkeld tot één van de meest innovatieve onderwijsvormen van Nederland.

In de eerste jaren van het VMBO volgen leerlingen de basisvorming: een breed samengesteld vakkenpakket dat in principe voor iedereen hetzelfde is. Op zijn vroegst kiest men aan het eind van het tweede leerjaar voor een leerweg en een richting. Er worden vier leerwegen onderscheiden: de basisberoepsgerichte (BL), de kaderberoepsgerichte (KL), de gemengde (GL) en de theoretische leerweg. De basisberoepsgerichte en de kaderberoepsgerichte leerweg kunnen in hoofdlijnen gezien worden als de vervangers van het vroegere VBO. De theoretische leerweg is in hoofdlijnen de vervanger van het vroegere MAVO. De gemengde leerweg, tot slot, is een mengvorm, bedoeld voor leerlingen die op zich weinig moeite hebben met studeren, maar zich ook al gericht willen voorbereiden op bepaalde beroepen. Met uitzondering van de leerlingen in de theoretische leerweg kiezen de leerlingen daarnaast uit een van de vier richtingen: landbouw, techniek, economie en gezondheidszorg.

Het voorliggende rapport bespreekt hoe gediplomeerde schoolverlaters het VMBO achteraf beoordelen en kijkt hoe zij hun onderwijsloopbaan na het behalen van het VMBO-diploma hebben voortgezet. Natuurlijk is deze rapportage te beknopt om een omvattend en definitief beeld van de mening van gediplomeerden over het VMBO te geven. Desondanks denken we dat de hier gepresenteerde compilatie van gegevens een interessante bijdrage aan het 10-jarig jubileum van het VMBO kan bieden.

In hoofdstuk 2 van het voorliggende rapport gaan we in op de tevredenheid van de gediplomeerde schoolverlaters over het VMBO. We doen dit door stil te staan bij de volgende vier aspecten:

- Wat vinden de gediplomeerden van de VMBO-opleiding in het algemeen?
- Wat vinden de gediplomeerden van de docenten en de examens in het VMBO?

- Hoe tevreden zijn ze met de (studie)begeleiding in het VMBO en de gegeven voorlichting wat mogelijke vervolgopleidingen betreft?
- Hoe vinden ze zelf dat het VMBO hun voorbereid heeft op het vervolg in hun onderwijsloopbaan?

Onze compilatie van oordelen laat zien dat de gediplomeerde VMBO-schoolverlaters best tevreden zijn met de gevolgde opleiding in het VMBO. De meest gehoorde kritiekpunten lijken, achteraf bezien, dat de opleiding zelfs nog iets pittiger en uitdagender had mogen zijn, terwijl docenten nog iets strenger mogen zijn in hun beoordeling.

In hoofdstuk 3 gaan we in op de vraag wat jongeren doen nadat zij de VMBO-opleiding succesvol afgerond hebben. We laten zien dat het volgen van een vervolgopleiding zowel tijdens het 'oude' systeem (MAVO, VBO) als ook onder het 'nieuwe' systeem (VMBO) de norm is om na het behalen van het VMBO-diploma door te stromen naar een vervolgopleiding. Onze compilatie van gegevens laat verder zien dat de VMBO-schoolverlaters over de hele linie tevreden zijn over de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de gekozen vervolgopleiding. Immers, van elke onderscheiden leerweg of richting vinden minimaal twee op de drie schoolverlaters dat de aansluiting redelijk of goed is. Tot slot staan we in hoofdstuk 3 stil bij de vraag of de gediplomeerde VMBO-schoolverlaters met succes in hun vervolgopleiding zijn gestart en indien dit niet het geval is, wat de reden is voor het vroegtijdig afbreken van de vervolgopleiding.

2

Tevredenheid over het VMBO

Hoe tevreden zijn de gediplomeerde schoolverlaters over het VMBO? Was de opleiding te smal of eerder te breed? Bood de opleiding voldoende keuzemogelijkheden? Hoe streng waren de docenten bij de beoordeling van leerlingen en hoe pittig waren de examens? Hoe was de begeleiding tijdens de opleiding? Zijn de schoolverlaters tevreden met de voorlichting over mogelijke vervolgopleidingen, en hoe goed zijn zij tijdens hun VMBO-opleiding voorbereid op het volgen van een andere opleiding? Deze en andere vragen staan centraal in dit hoofdstuk.²

Om bovenstaande vragen te kunnen beantwoorden is aan de gediplomeerde schoolverlaters van het VMBO gevraagd een oordeel te geven over uiteenlopende aspecten van de gevolgde opleiding. Navolgend onderscheiden we een viertal aspecten betreffende: (1) de opleiding, (2) de docenten en examens, (3) de begeleiding en voorlichting en (4) de voorbereiding op vervolgonderwijs.

2.1 Opleiding

Om te beginnen staan we stil bij de vraag of de gevolgde VMBO-opleiding volgens de gediplomeerde schoolverlaters voldeed qua breedte en diepgang. Figuur 2.1 laat zien dat een duidelijke meerderheid van de gediplomeerde VMBO-schoolverlaters tevreden is wat betreft de breedte en de diepgang van de opleiding.³ Van de totale groep schoolverlaters is 83% tevreden over zowel de breedte als de diepgang in het VMBO. Onder de gediplomeerden van de richting landbouw zijn bijna negen van de tien gediplomeerden (87%) tevreden over zowel de breedte als de diepgang van de opleiding. De gediplomeerde schoolverlaters van de technische richting zijn relatief gezien het minst tevreden. Maar ook hier is nog bijna vier van de vijf gediplomeerden tevreden. Zo vindt 78% van de technisch geschoolden dat de opleiding voldeed qua diepgang en 81% dat de opleiding voldeed qua breedte; 13% van hen vond dat de opleiding echter te weinig diepgang bood of dat de opleiding te breed was. Tot slot

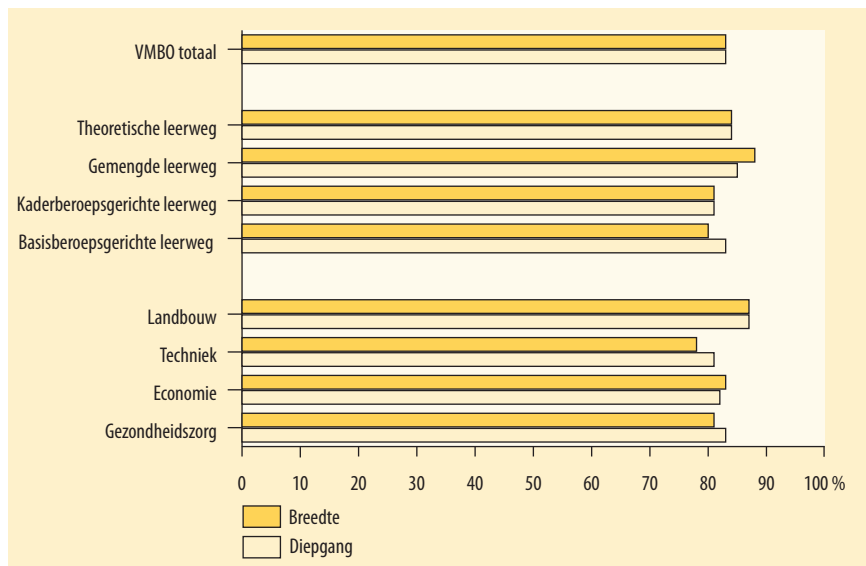
2. Het betreft hier uitsluitend antwoorden van *afgestudeerde* VMBO'ers. Zij zullen bepaalde vragen anders beantwoorden dan drop-outs. Het gaat hier bijvoorbeeld om vragen die te maken hebben met het niveau en de uitdaging van de opleiding.

3. In de figuur is niet zichtbaar dat van de respondenten die niet tevreden waren met de diepgang, een duidelijke meerderheid liever meer diepgang had gezien. Zo vond gemiddeld 13% van de gediplomeerde VMBO'ers dat de opleiding te weinig diepgang had.

zien we dat de gediplomeerde schoolverlaters van de theoretische leerweg (84%) en de gemengde leerweg (88%), en daarmee de schoolverlaters van de relatief minder praktijkgerichte leerwegen, iets positiever zijn over de breedte van de opleiding in vergelijking met de schoolverlaters van de meer praktijkgerichte leerwegen.

Figuur 2.1

Percentage gediplomeerde schoolverlaters dat tevreden is over de breedte en diepgang van het VMBO

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

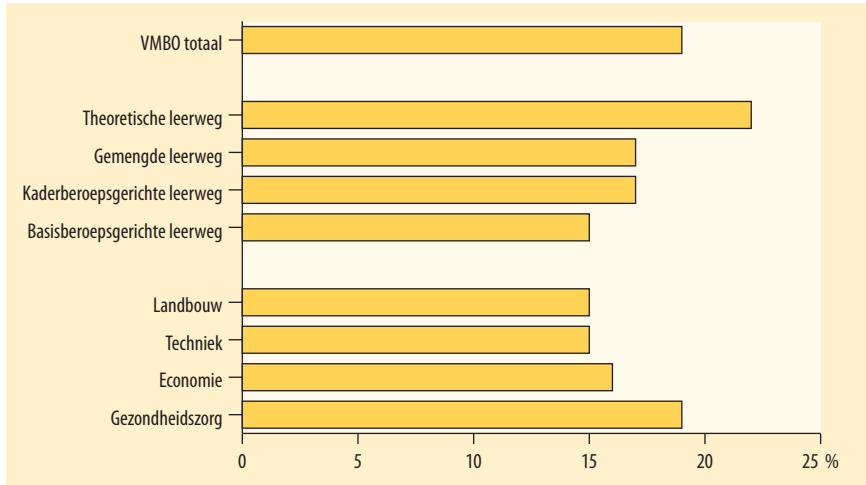
Het VMBO scoort daarmee volgens de gediplomeerde schoolverlaters goed wat betreft de breedte en de diepgang, maar wat vinden deze jongeren van de moeilijkheidsgraad van het VMBO? Uit figuur 2.2 blijkt dat bijna één op de vijf gediplomeerde schoolverlaters van het VMBO de opleiding achteraf gezien te makkelijk vindt (19%). Onder de gediplomeerde schoolverlaters van de theoretische leerweg is dit 22%. Ter vergelijking, van de gediplomeerde schoolverlaters van de gemengde en de kaderberoepsgerichte leerweg vindt 17% dat de opleiding te makkelijk was en van de gediplomeerden van de basisberoepsgerichte leerweg is dit 15%. Dit betekent niet noodzakelijkerwijs dat de theoretische leerweg makkelijker is dan de basisberoepsgerichte leerweg. Het geeft echter aan dat de schoolverlaters van de theoretische leerweg minder moeite hebben gehad met de opleiding dan de schoolverlaters van de basisberoepsgerichte leerweg. Wat niet uit de figuur blijkt is dat maar weinig gediplomeerde schoolverlaters (3%) de gevolgde opleiding als te moeilijk bestempelen.

Figuur 2.2 laat verder zien dat de verschillen tussen de richtingen in het VMBO wat betreft de moeilijkheidsgraad slechts klein zijn. Zo vindt 15% van de jongeren die

een opleiding in de richting landbouw of techniek gevolgd hebben dat de opleiding te makkelijk was. Bij de schoolverlaters van de richting economie is dit 16% en bij gezondheidszorg 18%.

Figuur 2.2

Percentage gediplomeerde schoolverlaters dat de moeilijkheidsgraad van het VMBO te laag vindt

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

De ontwikkeling van leerlingen verloopt uiteraard niet voor iedereen in hetzelfde tempo. De structuur van het VMBO zou dan ook zo moeten zijn dat de jongeren na eenmaal gemaakte keuzes niet in hun verdere keuzes en ontwikkeling beperkt worden en dat zij in staat gesteld worden om eventueel nog te switchen. Dit heeft betrekking op zowel het niveau als de richting. Een leerling die relatief laat op gang komt, zou zijn opleidingsloopbaan op een bij hem passend niveau moeten kunnen afronden. Een leerling die vrij laat interesse in een bepaalde vakrichting ontwikkelt, zou op redelijke wijze nog invulling moeten kunnen geven aan deze voorkeur. Dit kan generaliseerd worden door opleidingen voldoende breed te houden of door schakelmogelijkheden in te bouwen.

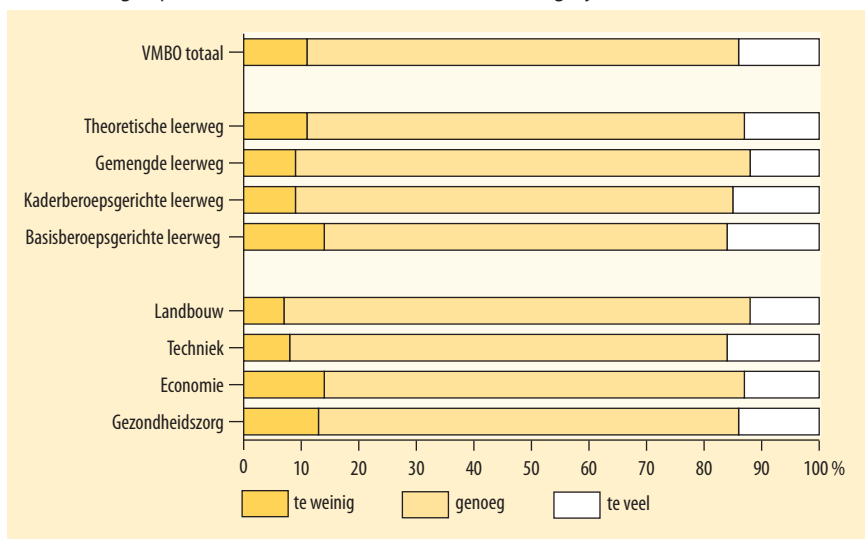
Eerder kwam aan bod dat de gediplomeerde schoolverlaters tevreden zijn betreffende de breedte van de gevolgde VMBO-opleiding. Figuur 2.3 geeft hun oordeel weer over keuzemogelijkheden. We onderscheiden daarbij een drietal antwoordcategorieën: (1) te weinig keuzemogelijkheden, (2) genoeg keuzemogelijkheden en (3) te veel keuzemogelijkheden. Figuur 2.3 illustreert duidelijk dat de grote meerderheid van de gediplomeerde schoolverlaters achteraf tevreden is over de keuzemogelijkheden. Gemiddeld vindt driekwart van de VMBO-schoolverlaters dat er genoeg keuzemogelijkheden waren. Eén op de tien vindt dat er te weinig keuzemogelijkheden waren en zo'n 15% vindt dat er te veel keuzemogelijkheden waren.

Jongeren die de basisberoepsgerichte leerweg hebben gevolgd zijn relatief gezien vaak ontevreden met de geboden keuzemogelijkheden, maar ook van hen is nog steeds 70% tevreden. Opvallend is wel dat van de 'ontevreden' schoolverlaters van de basisberoepsgerichte leerweg ongeveer eenzelfde percentage van mening is dat de leerweg te weinig keuzemogelijkheden bood (14%) als dat de leerweg te veel keuzemogelijkheden bood (16%).

De gediplomeerden van de richting techniek, die eerder het vaakst vonden dat de opleiding te breed was, vinden nu ook het vaakst dat de opleiding te veel keuzemogelijkheden bood: 16% vond dat er te veel keuzemogelijkheden waren tegenover 8% die graag meer keuzemogelijkheden wilden hebben. Ook de gediplomeerden van de richting landbouw vinden dat de opleiding eerder te veel (12%) dan te weinig (7%) keuzemogelijkheden bood. Maar ook voor deze twee richtingen geldt dat veruit de meerderheid van de gediplomeerden tevreden is met de geboden keuzemogelijkheden en dat er bij degenen die niet tevreden zijn niet echt een duidelijk beeld ontstaat of er nu juist meer of minder keuzemogelijkheden aangeboden dienen te worden.

Figuur 2.3

Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters over de keuzemogelijkheden in het VMBO

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

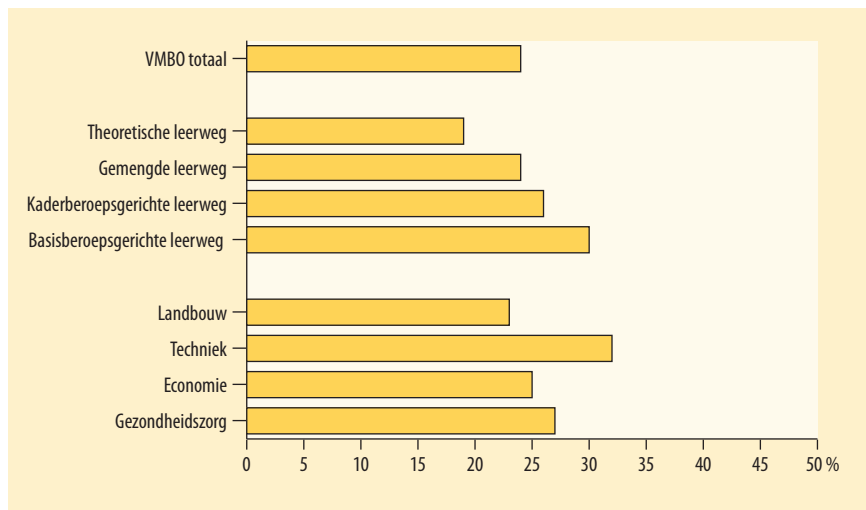
Tot slot van het eerste deel van deze compilatie van oordelen van gediplomeerde schoolverlaters over het VMBO staan we stil bij de vraag of de opleiding als uitdagend werd gezien qua niveau. Eén op de vier (24%) gediplomeerden van het VMBO vindt de gevolgde VMBO-opleiding uitdagend; 41% vond de opleiding niet uitdagend en 35% is het hier noch mee eens noch mee oneens. Volgens de gediplomeerde schoolverlaters mag het VMBO daarmee zeker uitdagender worden. Dit zou er ook op

kunnen wijzen dat het met de motivatie van deze VMBO-leerlingen redelijk goed zit. De gediplomeerde VMBO-schoolverlaters staan met hun mening over de gevolgde opleiding overigens niet geïsoleerd in Nederland. Zo vindt 28% van de MBO-BOL gediplomeerden dat hun opleiding uitdagend was en denkt ook 'slechts' één op de drie afgestudeerden van het HBO zo over de gevolgde HBO-opleiding.

Figuur 2.4 laat zien dat het aandeel schoolverlaters dat de VMBO-opleiding uitdagend vond nogal verschilt tussen de vier onderscheiden leerwegen. Met het toenemend niveau van de leerweg neemt het aandeel dat de opleiding uitdagend vond af. Van de gediplomeerden van de basisberoepsgerichte leerweg vindt bijvoorbeeld 30% dat de opleiding uitdagend was qua niveau, terwijl dit oordeel gesteund wordt door 27% van de gediplomeerden van de kaderberoepsgerichte leerweg, door 24% van de gediplomeerden van de gemengde leerweg en zelfs door minder dan één op de vijf (19%) gediplomeerden van de theoretische leerweg. Tegelijkertijd vindt één op de twee gediplomeerden van de theoretische leerweg de opleiding (helemaal) niet uitdagend qua niveau.

Figuur 2.4

Percentage gediplomeerde schoolverlaters dat de VMBO-opleiding uitdagend vond qua niveau

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

Kijken we naar de gevolgde richting dan valt op dat opleidingen in de technische richting aanzienlijk vaker als uitdagend worden bestempeld dan opleidingen in de andere richtingen. Met name het verschil met opleidingen in de richting landbouw is groot. Echter ook bij de gediplomeerden van de technische richting vindt slechts één op de drie de opleiding uitdagend. Overigens vond een iets minder hoog percentage van de technisch gediplomeerden de opleiding (helemaal) niet uitdagend qua niveau (28%).

2.2 Docenten en examens

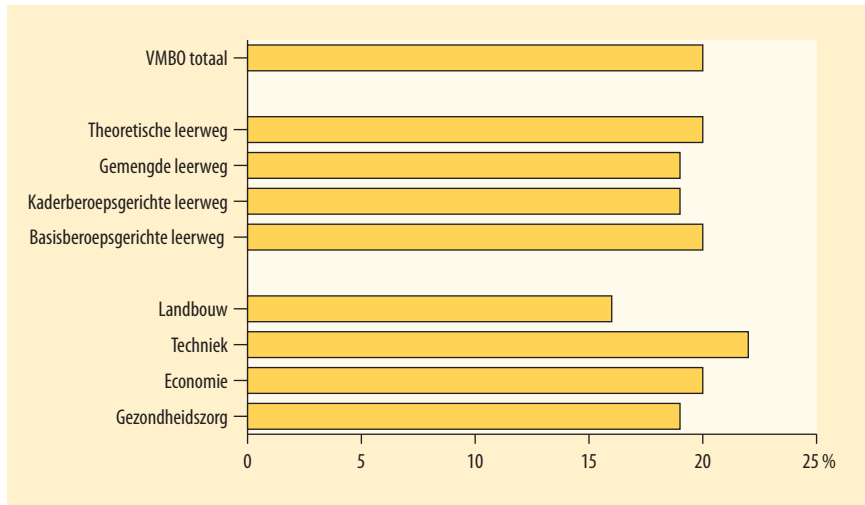
De gediplomeerden van het VMBO mogen dan in het algemeen tevreden zijn met de opleiding die zij gevolgd hebben, maar wat is hun mening over hoe streng de docenten hen beoordeelden en wat vinden ze van de examens op het VMBO? Om hier inzicht in te krijgen is aan de gediplomeerde schoolverlaters gevraagd hun mening te geven over een drietal stellingen:

- “De docenten waren streng in de beoordeling van leerlingen”.
- “De examens/opdrachten waren over het algemeen zeer pittig”.
- “In de opleiding werd voldoende getoetst op inzicht”.

Van alle gediplomeerden van het VMBO vindt ‘slechts’ één op de vijf dat de docenten streng waren in de beoordeling. Bijna twee keer zo veel afgestudeerden (37%) zijn het hier (helemaal) niet mee eens. Het oordeel verschilt daarbij niet duidelijk tussen de vier onderscheiden leerwegen. Wel zien we dat de gediplomeerden van de richting techniek de docenten iets vaker als streng hebben ervaren dan de gediplomeerden van de andere richtingen en zeker de gediplomeerden van de richting landbouw. Dit komt sterk overeen met het resultaat qua uitdagendheid van de opleiding. Zo is 22% van de technisch geschoolden het met de stelling eens en geldt dit voor slechts 17% van de gediplomeerden van de richting landbouw. Overigens geldt ook hier dat een duidelijk hoger percentage (techniek: 32%; landbouw: 39%) van de gediplomeerden de docenten als (helemaal) niet streng heeft ervaren.

Figuur 2.5

Percentage gediplomeerde schoolverlaters dat de docenten in het VMBO streng vond in de beoordeling

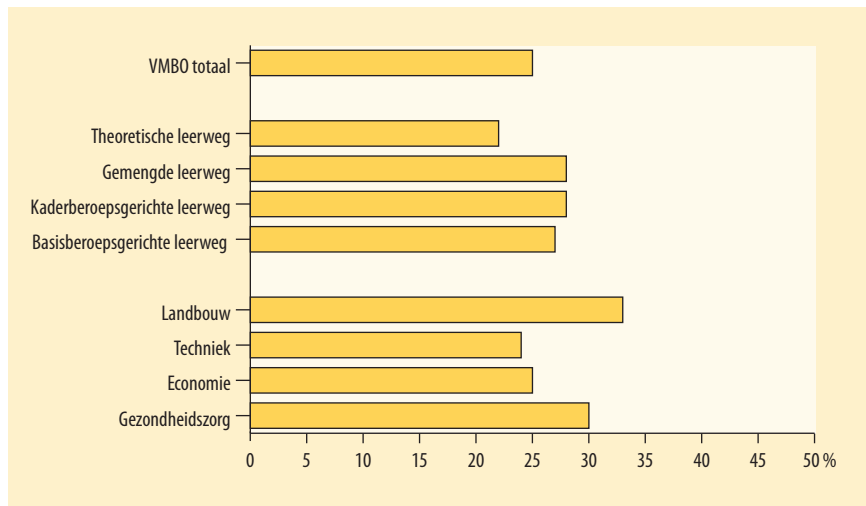
Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

Schoolverlaters vonden de docenten dus niet streng in de beoordeling van de scholieren, maar wat vonden zij van het niveau van de examens? Figuur 2.6 laat zien dat de gediplomeerden het wat de examens betreft iets vaker met de stelling eens zijn dan met de stelling over de docenten. Vindt één op de vijf dat de docenten streng waren in de beoordeling, één op de vier vindt dat de examens/opdrachten pittig waren. Maar ook hier geldt dat een duidelijk hoger percentage (38%) het (helemaal) niet eens is met de stelling. Opvallend is dat het nu de gediplomeerden van de richting landbouw zijn die het het vaakst met de stelling eens zijn. Van hen vindt 33% dat de examens/opdrachten pittig waren. Daar tegenover staat dat minder dan één op de vier gediplomeerden van de richting techniek de examens als pittig heeft ervaren.

Kortom, de opleidingen in de richting landbouw kennen relatief pittige examens die relatief minder streng beoordeeld worden, terwijl de opleidingen in de richting techniek relatief minder pittige examens kent die echter relatief streng beoordeeld worden.

Figuur 2.6

Percentage gediplomeerde schoolverlaters dat de examens/opdrachten in het VMBO pittig vond

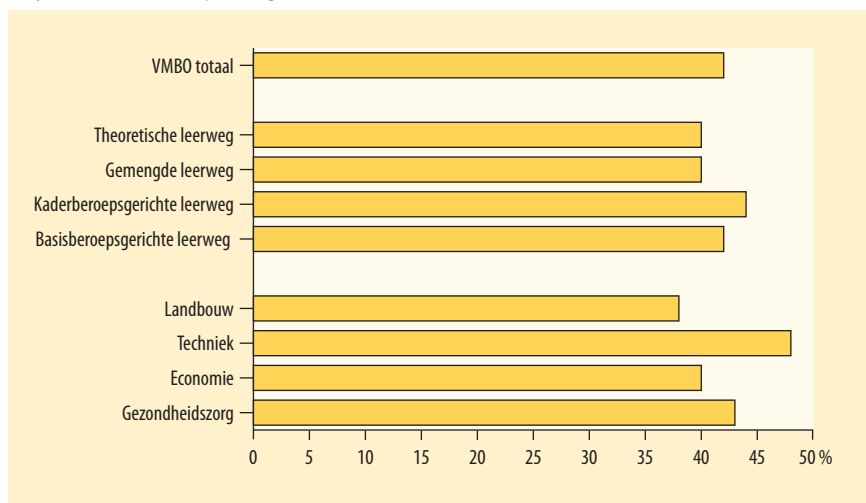
Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

Om VMBO-scholieren goed voor te bereiden op hun verdere onderwijs carrière is het van belang dat zij niet alleen goede basiskennis in een bepaalde richting opdoen, maar dat zij ook in staat zijn relaties te leggen. Hiervoor is het van belang dat zij tijdens examens/opdrachten niet slechts op feiten, maar ook op inzicht getoetst worden. Tot slot is daarom de volgende stelling aan de gediplomeerden voorgelegd: “In de opleiding werd voldoende getoetst op inzicht”. Figuur 2.7 laat het percentage gediplomeerde schoolverlaters zien dat het hiermee eens is. Overall vindt 42% van de gediplomeerde VMBO’ers dat er voldoende op inzicht is getoetst. Hiermee scoort het

VMBO overigens slechts marginaal lager dan opleidingen in het AVO of het WO, maar hoger dan opleidingen in het MBO of het HBO. Onder de gediplomeerden van de richting techniek is zelfs 48% van mening dat er voldoende op inzicht is getoetst.

Figuur 2.7

Percentage gediplomeerde schoolverlaters dat van mening is dat er voldoende op inzicht getoetst is tijdens hun VMBO-opleiding

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

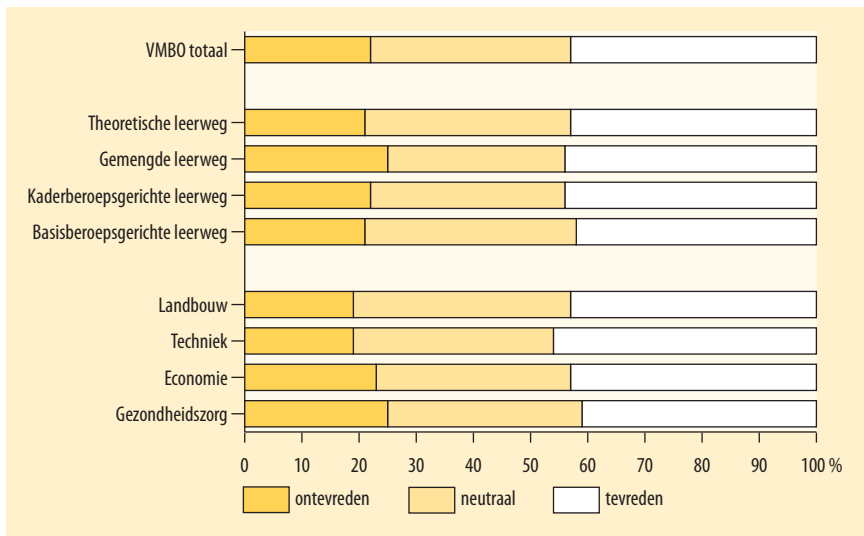
2.3 Begeleiding en voorlichting

Begeleiding tijdens het VMBO en voorlichting over mogelijke opleidingen na het behalen van het VMBO-diploma zijn van groot belang voor een succesvolle onderwijsloopbaan van jongeren. Onderzoek onder voortijdige schoolverlaters laat bijvoorbeeld zien dat een foute studiekeuze na het behalen van het VMBO-diploma een veel voorkomende aanleiding is om met het vervolgonderwijs te stoppen.⁴ Voorlichting en begeleiding van VMBO'ers, zeker op het moment dat zij de keuze voor een vervolgopleiding maken, is daarom uiterst belangrijk. Maar wat vinden de gediplomeerde schoolverlaters van de begeleiding en de voorlichting die zij tijdens het VMBO hebben gekregen? Figuur 2.8 laat de tevredenheid van de gediplomeerde schoolverlaters met de (studie)begeleiding zien en figuur 2.9 hun tevredenheid met de voorlichting over studie- en beroepsmogelijkheden.

4. ROA (2009), *Zonder diploma: Aanleiding, Kansen, en Toekomstintenties*, ROA-R-2009/1, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt.

Van de gediplomeerde schoolverlaters is 43% tevreden met de geboden (studie)-begeleiding in het VMBO. Dit betekent natuurlijk niet dat de meerderheid echt ontevreden is. Ongeveer één op de drie is namelijk noch tevreden noch ontevreden. Met andere woorden, slechts één op de vijf is daadwerkelijk teleurgesteld in de (studie)begeleiding. Figuur 2.8 laat verder zien dat de gediplomeerde schoolverlaters van de vier onderscheiden leerwegen/richtingen slechts marginaal verschillen in hun oordeel over de geboden (studie)begeleiding. In geen van de onderscheiden leerwegen/richtingen is meer dan 50% volledig tevreden.

Figuur 2.8
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters over de (studie)begeleiding in het VMBO

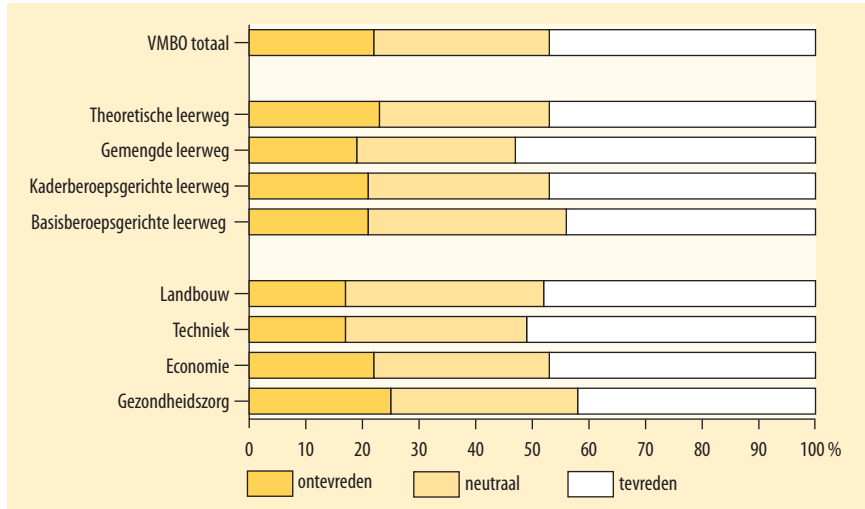

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

Figuur 2.9 geeft weer hoe afgestudeerden van het VMBO de voorlichting over studien- en beroepsmogelijkheden beoordelen. Ook wat betreft de voorlichting over studie- en beroepsmogelijkheden is net iets minder dan de helft van de gediplomeerde VMBO-schoolverlaters volledig tevreden (47%). Van de jongeren die een opleiding in de gemengde leerweg dan wel een opleiding techniek gevolgd hebben, is wel meer dan de helft tevreden (respectievelijk 53% en 51%). Hier staat tegenover dat van de gediplomeerde schoolverlaters van VMBO gezondheidszorg 'slechts' 42% tevreden is over deze voorlichting, en één op de vier ontevreden.

Figuur 2.9

Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters over de voorlichting over studie- en beroepsmogelijkheden in het VMBO

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

2.4 Voorbereiding op vervolgopleiding

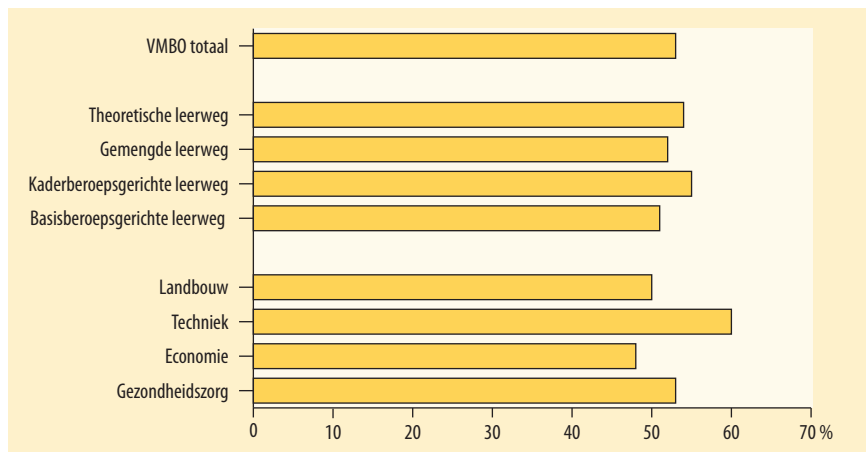
Onze compilatie van oordelen heeft tot dusverre laten zien dat de gediplomeerde VMBO-schoolverlaters eigenlijk best tevreden zijn met de gevolgde opleiding in het VMBO. De meest gehoorde kritiekpunten lijken achteraf bezien, dat de opleiding zelfs nog iets pittiger en uitdagender had mogen zijn, terwijl docenten nog iets strenger mogen zijn in hun beoordeling. Heeft deze kritiek invloed op de wijze waarop het VMBO, volgens de gediplomeerden, voorbereidt op een vervolgopleiding? Om hier inzicht in te krijgen, is aan de gediplomeerden een tweetal vragen gesteld. Figuur 2.10 laat zien in hoeverre de gediplomeerden vinden dat de VMBO-opleiding een goede basis vormt om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen. Figuur 2.11 illustreert de tevredenheid van de gediplomeerden over de directe voorbereiding op de vervolgopleiding.

Van alle gediplomeerde VMBO-schoolverlaters is 53% het eens met de stelling dat het VMBO een goede basis biedt om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen. Overigens is slechts één op de tien het hier (helemaal) niet mee eens. De overgrote meerderheid ziet het VMBO derhalve als goede basis voor de verdere onderwijs-carrière. De theoretische en de kaderberoepsgerichte leerweg scoren wat dit aspect betreft net iets hoger dan de gemengde en de basisberoepsgerichte leerweg, maar ook in de twee laatstgenoemde leerwegen is meer dan één op de twee gediplomeerden het met de stelling eens. Hoewel de verschillen tussen de gevolgde leerwegen klein zijn, zijn de

verschillen tussen de gevolgde richtingen relatief groot. Zo scoort de richting techniek (60%) ongeveer 12%-punt hoger dan de richting economie (48%). Echter, ook bij de gediplomeerden van de richting economie is minder dan 10% van mening dat de opleiding (helemaal) geen goede basis bood voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden.

Figuur 2.10

Percentage gediplomeerde schoolverlaters dat de VMBO-opleiding als een goede basis ziet voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden

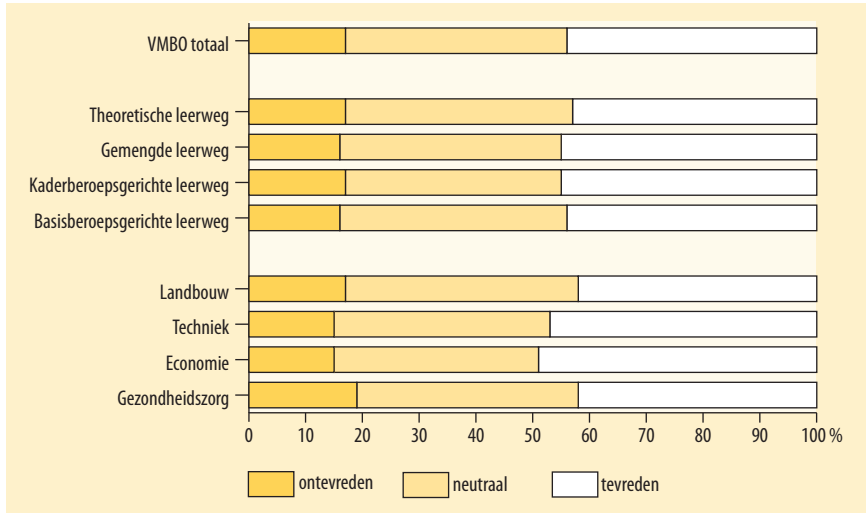

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

Tot slot van dit hoofdstuk laat figuur 2.11 zien hoe tevreden de gediplomeerden zijn over de directe voorbereiding op de vervolgopleiding. Aangezien de enquêtering ongeveer anderhalf jaar na het afronden van de VMBO-opleiding plaatsvond, hebben de respondenten op dat moment vaak al het eerste jaar van de vervolgopleiding afgerond. In het algemeen kan gesteld worden dat meer dan vier op de tien schoolverlaters (44%) echt tevreden is met de voorbereiding die het VMBO heeft geboden, 17% is ronduit ontevreden, terwijl 39% noch tevreden noch ontevreden is. Ondanks het feit dat de gediplomeerden van de richting economie het minst vaak vinden dat de opleiding een goede basis bood om kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen, zijn zij het vaakst tevreden met de voorbereiding van het VMBO op de vervolgopleiding. Van deze groep geeft 49% aan tevreden te zijn, terwijl slechts 15% van hen ontevreden is. Naast de richting economie scoort ook de richting techniek relatief goed (47% is tevreden en 15% ontevreden). De richtingen landbouw (42% is tevreden en 17% ontevreden) en gezondheidszorg (42% is tevreden en 19% is ontevreden) doen het volgens de gediplomeerden uit deze richtingen iets minder goed wat de directe voorbereiding op een vervolgopleiding betreft.

Figuur 2.11

Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters over de voorbereiding op vervolgonderwijs na het VMBO

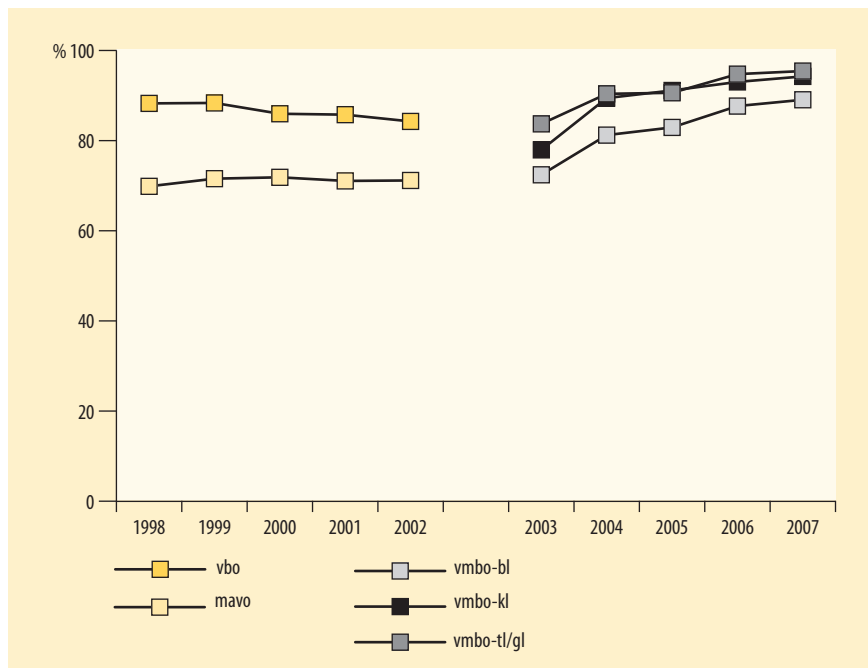
Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

3

Vervolgopleiding

Wat doen de scholieren nadat zij de VMBO-opleiding succesvol afgerond hebben? Gaan zij verder met een vervolgopleiding, zoals maatschappelijk gezien gewenst, of bieden zij zich aan op de arbeidsmarkt? Figuur 3.1 laat het percentage gediplomeerde schoolverlaters zien dat in de jaren 1998 tot en met 2007 voor een vervolgopleiding koos.

Figuur 3.1
Doorstroom gediplomeerden naar vervolgonderwijs

Bron: Onderwijsmatrix (OCW)

Wat betreft de voormalige MAVO-schoolverlaters zien we in de jaren 1998 tot en met 2002 een licht dalende trend. Koos in 1998 nog 88% voor een vervolgopleiding, in 2002 was dit gedaald tot 84%. Bij de VBO-schoolverlaters schommelde het percentage dat doorstroomde naar een vervolgopleiding in dezelfde periode rond de 70%.

Het overall percentage VMBO-schoolverlaters dat in 2003 voor een vervolgopleiding koos is ongeveer hetzelfde als het percentage MAVO- of VBO-schoolverlaters dat voor een vervolgopleiding koos. Om precies te zijn koos in 2003 84% van de gediplomeerde schoolverlaters van de theoretische of de gemengde leerweg voor een vervolgopleiding, 78% van de kaderberoepsgerichte leerweg en 73% van de basisberoepsgerichte leerweg. Na 2003 is een stijgende trend waarneembaar tot 2007. Dit geldt zowel voor de theoretische/gemengde leerweg, de kaderberoepsgerichte leerweg als de basisberoepsgerichte leerweg. Van de afgestudeerden die een theoretische/gemengde leerweg of een kaderberoepsgerichte leerweg gevolgd hebben, koos in 2007 circa 95% ervoor om verder te leren. Ook kozen bijna negen van de tien afgestudeerden van de basisberoepsgerichte leerweg in 2007 voor een vervolgopleiding na het VMBO.

Er kan dus geconcludeerd worden dat de overgrote meerderheid van de gediplomeerde MAVO/V(M)BO-schoolverlaters verder gaat met een vervolgstudie.⁵ Navolgend wordt besproken waar men terecht komt en hoe de aansluiting tussen MAVO/V(M)BO en vervolgopleiding ervaren is. Daarna gaan we in op hun succes in het vervolgonderwijs.

3.1 Type vervolgopleiding

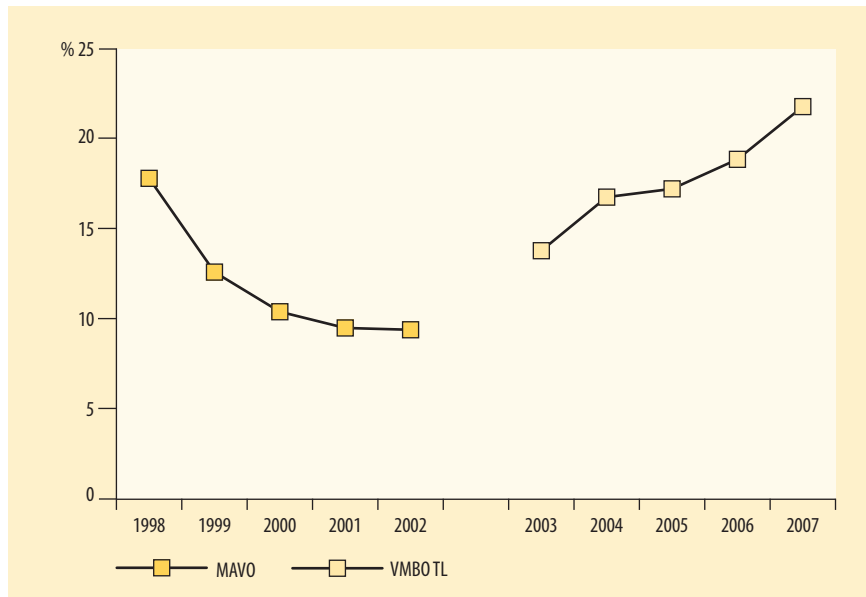
Na afronding van het vroegere MAVO/VBO, of één van de huidige leerwegen van het VMBO, heeft een leerling verschillende mogelijkheden bij de keuze voor een vervolgopleiding. De meest voor de hand liggende vorm van vervolgopleiding is een MBO-BOL of een MBO-BBL opleiding. Voor de gediplomeerde schoolverlaters van de MAVO of de theoretische leerweg van het VMBO is verder een HAVO-opleiding een reële optie. Dit geldt in mindere mate ook voor de gediplomeerde schoolverlaters van de gemengde leerweg.

Figuur 3.2 laat de doorstroom van de gediplomeerde schoolverlaters van de MAVO en de theoretische leerweg van het VMBO naar de HAVO zien voor de periode 1998-2007.⁶ Voor gediplomeerden van de MAVO was deze doorstroom het hoogst in 1998 (18%). In de daaropvolgende jaren (tot en met 2002) is het aandeel gediplomeerde MAVO-schoolverlaters dat doorstroomde naar de HAVO bijna gehalveerd. Dit hangt waarschijnlijk samen met de invoering van de tweede fase in HAVO en VWO, waardoor de doorstroom vanuit MAVO moeilijker werd. Echter na de invoering van het VMBO en de theoretische leerweg nam de doorstroom weer sterk toe. In 2003 ging

5. Van de gediplomeerde VMBO-schoolverlaters die niet doorstromen naar een vervolgopleiding geeft bijna één op de drie te kennen dat zij niet wisten welke opleiding ze wilden gaan volgen, 19% vindt werken leuker en 11% kon geen leerplaats vinden (voor een discussie van deze groep gediplomeerde schoolverlaters, zie: ROA (2009), *Zonder diploma: Aanleiding, Kansen, en Toekomstintenties*, ROA-R-2009/1, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt).
6. We hebben ook de doorstroom van gediplomeerde schoolverlaters van het VBO en het VMBO-GL/BL/KL naar de HAVO onderzocht. Deze is echter vrijwel nihil en wordt daarom niet in een figuur weergegeven.

14% van de gediplomeerde VMBO-TL leerlingen naar de HAVO en in 2007 was dit verder gestegen tot 22%. Dit betekent dat meer dan één op de vijf van de gediplomeerde VMBO-TL leerlingen ervoor koos om na het VMBO een HAVO-opleiding te gaan volgen.

Figuur 3.2
Doorstroom gediplomeerden naar HAVO

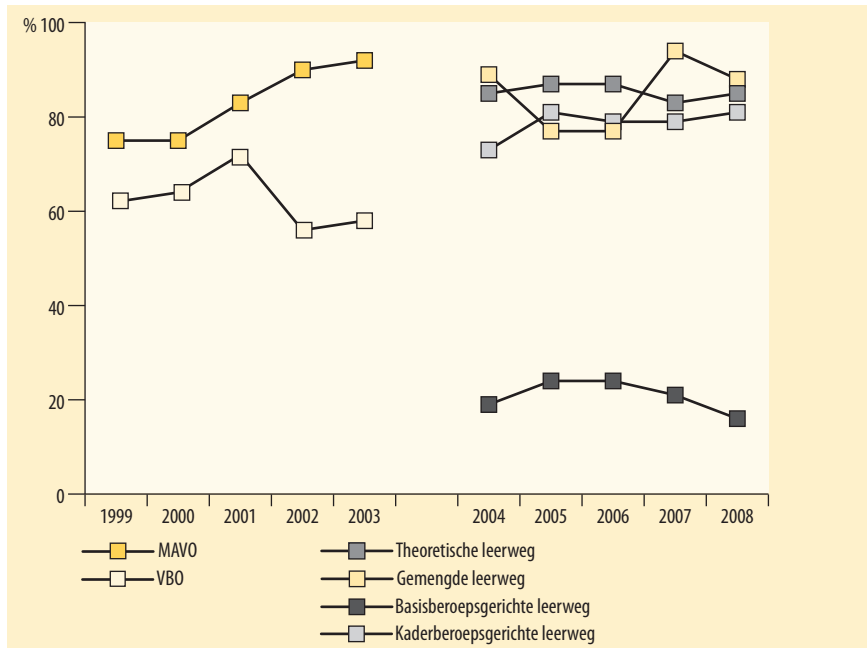

Bron: Onderwijsmatrix (OCW)

Figuur 3.3 geeft de doorstroom weer naar een MBO-opleiding op niveau 3 of 4. We presenteren hierbij het percentage van de gediplomeerde schoolverlaters dat in het MBO voor een opleiding op één van de twee hoogste niveaus kiest.

Uit figuur 3.3 blijkt dat in 1999 zo'n 60% van de VBO-schoolverlaters die naar het MBO gingen een opleiding op niveau 3 of 4 volgde. Dit impliceert ook dat ongeveer 40% voor een MBO-opleiding op niveau 1 en 2 koos. In de periode tot en met 2001 steeg het percentage VBO-schoolverlaters dat een vervolgopleiding op MBO niveau 3 of 4 volgde tot ongeveer 70%. In de laatste twee jaren van het VBO zien we echter weer een duidelijke daling in het percentage dat voor een MBO niveau 3 of 4 opleiding koos. In dezelfde periode steeg het percentage MAVO-schoolverlaters dat, gegeven hun keuze voor een MBO-opleiding, in een opleiding op niveau 3 of 4 instroomde van zo'n 75% naar net boven de 90% in 2003. Dit betekent dat in de loop van de jaren de populatie in MBO niveau 3 en 4 relatief verschoof naar leerlingen met een algemenere vooropleiding.

Figuur 3.3
Doorstroom gediplomeerden naar MBO niveau 3/4

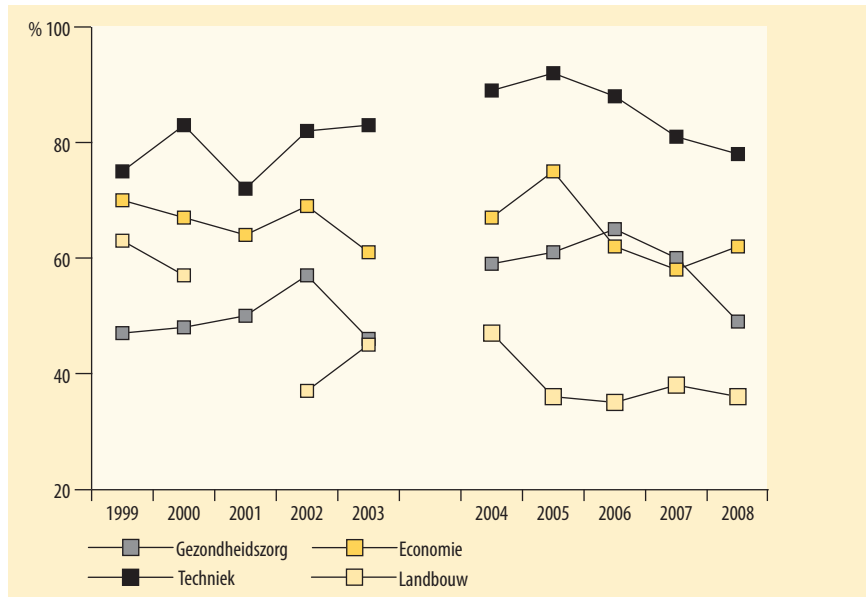
Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 1999 - 2008.

Het is niet verrassend dat het percentage VMBO-BL schoolverlaters dat in een MBO-opleiding niveau 3 of 4 instroomde relatief laag is. Immers, de basisberoepsgerichte leerweg is bedoeld als voorbereiding op opleidingen van niveau 1 en 2. Aan de andere kant is het percentage VMBO-KL schoolverlaters dat in een MBO-opleiding niveau 3 of 4 instroomde groter dan het percentage VBO schoolverlaters dat dezelfde keuze maakte. Gemiddeld koos in de jaren 2004 tot en met 2008 20% van de VMBO-BL en 80% van de VMBO-KL schoolverlaters voor een vervolgopleiding op MBO-niveau 3 of 4. Het percentage VMBO-TL/GL schoolverlaters dat in het MBO voor één van de opleidingen op niveau 3 of 4 koos, is in de jaren 2004 tot en met 2008 sterk vergelijkbaar met het percentage MAVO-schoolverlaters dat in de jaren 2001 tot en met 2003 dezelfde keuze maakte. Gemiddeld kiest bijna 90% van de gediplomeerden van de theoretische leerweg die voor een MBO-opleiding hebben gekozen een opleiding op niveau 3 of 4. Van de gediplomeerden van de gemengde leerweg is dit zo'n 85%.

Naast de vraag voor welke type onderwijs men in aansluiting op de gevolgde opleiding kiest, is het interessant te onderzoeken of schoolverlaters voor een vervolgopleiding kiezen die verwant is aan de eerder gevolgde opleidingsrichting. Met andere woorden, beïnvloedt de keuze voor een bepaalde richting in het V(M)BO (bijvoorbeeld land-

bouw) de keuze voor een bepaalde richting in het MBO (bijvoorbeeld landbouw)?⁷ Figuur 3.4 laat het aandeel schoolverlaters zien dat een verwante vervolgopleiding kiest. Ook hier geldt dat de cijfers tot en met 2003 betrekking hebben op schoolverlaters van het 'oude' systeem (MAVO/VBO) en cijfers vanaf 2004 op schoolverlaters van het 'nieuwe' systeem (VMBO).

Figuur 3.4
Percentage gediplomeerden dat voor een verwante vervolgopleiding kiest

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 1999 - 2008.

Note: Voor het jaar 2001 zijn geen gegevens voor de richting landbouw beschikbaar.

VMBO-schoolverlaters met een technische opleiding die voor een vervolgopleiding kiezen, lijken in grote mate trouw te zijn aan hun opleidingsrichting. Zo koos in de jaren 2004 tot en met 2006 gemiddeld 90% van de VMBO-schoolverlaters uit de richting techniek voor een technische vervolgopleiding. In de jaren 2007 en 2008 is dit weliswaar minder geworden, maar met ongeveer 80% kiest nog steeds een grote meerderheid voor een vervolgopleiding in een verwante richting. Schoolverlaters uit de richting techniek stromen hiermee momenteel vergelijkbaar vaak door naar een technische vervolgopleiding als in het 'oude' VBO systeem het geval was.

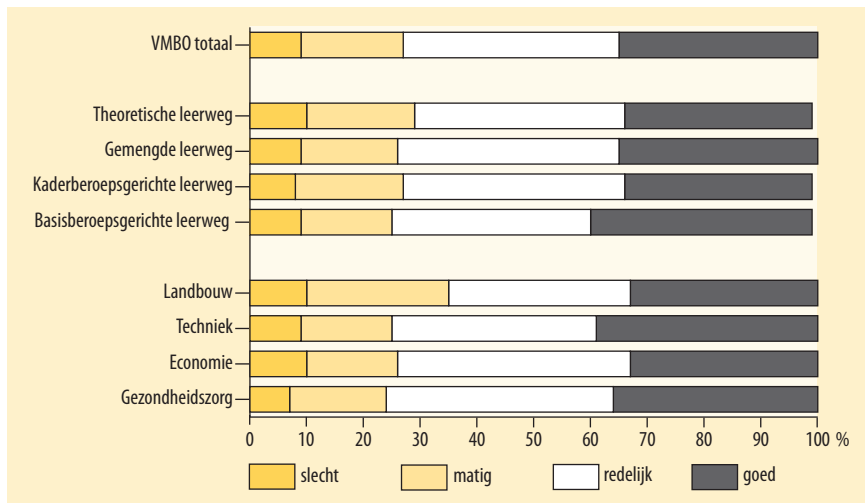
Ook de schoolverlaters uit de richtingen gezondheidszorg en economie stromen gemiddeld in meer dan 50% van de gevallen door naar een verwante vervolgopleiding. Bij de gediplomeerden van de richting economie schommelt het percentage daarbij in

7. Vanwege het algemene karakter van de MAVO en de theoretische leerweg worden die twee opleidingen in deze analyse buiten beschouwing gelaten.

de afgelopen drie jaren rond de 60%, wat iets minder is dan in de jaren daarvoor. Bij de gediplomeerden van de richting gezondheidszorg was er een piek in 2006. Hierna was er een dalende trend en in 2008 bedroeg het percentage schoolverlaters dat voor een verwante richting koos 50%. Het percentage in 2008 is daarmee weer sterk vergelijkbaar met het percentage gediplomeerden van de richting gezondheidszorg afkomstig uit het 'oude' systeem dat voor een verwante vervolgopleiding koos. Het minst trouw aan hun richting lijken de gediplomeerden van VMBO landbouw. In de jaren 2005 tot en met 2008 koos van hen zelfs net iets minder dan 40% voor een vervolgopleiding in de richting landbouw. Dit is aanzienlijk lager dan de 60% die in de jaren 1999 en 2000 nog voor een vervolgopleiding in een verwante richting koos.

De keuze voor een bepaalde vervolgopleiding en de keuze voor een bepaalde richting mag dan wel een indicatie zijn van hoe goed het VMBO de scholieren op een vervolgopleiding voorbereidt, een veel sterkere indicator is de tevredenheid van de schoolverlaters over de aansluiting van de vervolgopleiding. De schoolverlaters konden aangeven dat zij de aansluiting 'slecht', 'matig', 'redelijk' of 'goed' vonden. Figuur 3.5 laat per leerweg en per richting de antwoorden van de gediplomeerde schoolverlaters van het VMBO zien.

Figuur 3.5
Oordeel van gediplomeerde schoolverlaters: Aansluiting met vervolgopleiding

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

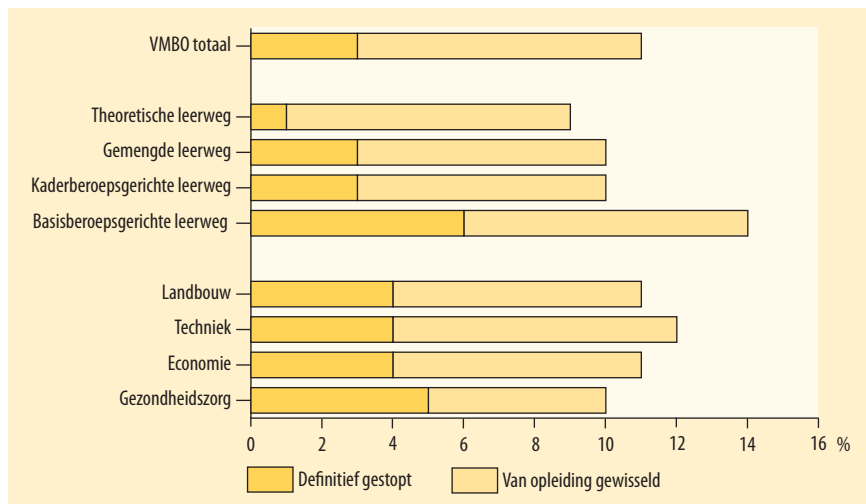
Over de hele linie zijn de VMBO-schoolverlaters tevreden over de aansluiting van de gevolgde opleiding op de gekozen vervolgopleiding. Immers, van elke onderscheiden leerweg of richting vinden minimaal twee op de drie schoolverlaters dat de aansluiting redelijk of goed is. Gemiddeld vindt 73% van de VMBO-schoolverlaters de aansluiting met de vervolgopleiding redelijk of goed. Schoolverlaters van de richting landbouw

zijn daarbij het minst tevreden. Van hen vind 65% dat de aansluiting redelijk of goed was. Hierbij dient er rekening mee gehouden te worden dat de scholieren van de richting landbouw het minst trouw zijn aan hun richting bij het kiezen van een vervolgopleiding (zie figuur 3.4). De schoolverlaters van de richting techniek, die het vaakst een vervolgopleiding in dezelfde richting kiezen, lijken het meest tevreden. Overigens lijkt de tevredenheid van de schoolverlaters van het VMBO sterk vergelijkbaar met de tevredenheid van de schoolverlaters van het ‘oude’ systeem (MAVO/VBO).

3.2 Succes in vervolgopleiding

Doorstroom naar een vervolgopleiding betekent nog niet dat deze vervolgopleiding ook succesvol afgerond wordt. Om een indicatie van het succes in de vervolgopleiding te geven, kijken we naar het aandeel schoolverlaters dat na anderhalf jaar alweer gestopt is met de vervolgopleiding (definitief gestopt of van studie gewisseld). Van de jongeren die het VMBO-diploma in het schooljaar 2006/2007 hebben ontvangen is 11% na anderhalf jaar alweer gestopt met de gekozen vervolgopleiding.⁸ De overgrote meerderheid van deze stoppers (8%-punt) is van opleiding gewisseld. Met andere woorden, slechts 3% van de gediplomeerde VMBO-schoolverlaters die met een vervolgstudie is begonnen heeft het onderwijs in de eerste anderhalf jaar na het VMBO definitief verlaten.

Figuur 3.6
Gediplomeerden voortijdig gestopt met vervolgopleiding

Bron: ROA, SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), 2008.

8. Analyses op basis van trendcijfers laten zien dat het percentage dat voortijdig met de vervolgopleiding is gestopt relatief constant blijft in de jaren 1999-2008.

Figuur 3.6 laat zien dat de gediplomeerde schoolverlaters van de basisberoepsgerichte leerweg het vaakst al binnen anderhalf jaar met de vervolgopleiding zijn gestopt: 8% van hen is van opleiding gewisseld en 6% is zelfs definitief met het onderwijs gestopt. Jongeren die de theoretische leerweg hebben gevolgd stoppen het minst vaak met de vervolgopleiding (9%). Deze groep jongeren kent ook het kleinste percentage definitieve 'onderwijsstoppers'. Slechts 1% heeft namelijk binnen anderhalf jaar na het behalen van het diploma van de theoretische leerweg het onderwijs zonder diploma van een vervolgopleiding verlaten. Kijken we tot slot ook nog naar de onderscheiden richtingen, dan zien we dat hier zowel bij de groep studiewisselaars als bij de groep definitieve stoppers geen duidelijke verschillen naar voren komen. Stopte 5% van de jongeren uit de richting gezondheidszorg zonder diploma in het vervolgonderwijs te behalen, in de andere drie richtingen is dit 4%. Daarnaast wisselde 8% van de jongeren uit de richting techniek van opleiding, tegen 7% in de andere drie richtingen.

Maar waarom stopten de jongeren met de vervolgopleiding? Jongeren mochten meerdere redenen opgeven bij het beantwoorden van deze vraag. De vier meest genoemde redenen voor het voortijdig beëindigen van de vervolgopleiding worden hier achtereenvolgens besproken. Allereerst noemden doorstromers de 'keuze voor een andere opleiding' als reden voor het stoppen met de vervolgopleiding. Dit was de meest voorkomende reden voor het stoppen met de vervolgopleiding en dit wijst op een foutieve studiekeuze. Daarnaast gaven velen aan dat zij onvoldoende gemotiveerd waren en daarom besloten hadden om te stoppen met de vervolgopleiding. Ook het feit dat de jongeren de lessen van de vervolgopleiding niet interessant genoeg vonden was een veelgehoorde reden voor het voortijdig stoppen. Een vierde veel voorkomende reden was dat vervolgopleiding volgens de jongeren slecht georganiseerd was en dat dit van invloed was op hun beslissing om te stoppen. Dat de vervolgopleiding te moeilijk zou zijn werd, evenals enkele andere redenen, beduidend minder vaak aangedragen als reden om te stoppen.